

Adam Rozmysłowicz
(Warszawa)

MATERIAŁY JANA RZEPECKIEGO
(1899 – 1983)
(III – 388)

Jan Rzepecki urodził się 29 września 1899 roku w Warszawie w rodzinie inteligenckiej, był synem Kazimierza, dziennikarza i Izabeli Moszczeńskiej, działaczki społecznej i oświatowej, bratem Hanny Pohoskiej, historyka i pedagoga, żony wiceprezydenta Warszawy Jana Pohoskiego. Od września 1909 r. Jan Rzepecki uczył się w Gimnazjum Jana Kreczmara w Warszawie, a w lutym 1912 r. wstąpił do pierwszego w tej szkole zastępu tajnego skautingu. W maju 1914 r. został członkiem Związku Strzeleckiego. W czasie I Wojny Światowej służył w I Pułku Piechoty Legionów Polskich i w lipcu 1916 r. awansował na dowódcę sekcji. Po kryzysie Przysięgowym (lipiec 1917r.) został przyjęty do Polskiej Siły Zbrojnej (Polnische Wehrmacht). Po ukończeniu kursu wyszkolenia w Zambrowie (sierpień 1917 r.) został przyjęty do szkoły oficerskiej we wrześniu 1917 r. w Ostrowi Mazowieckiej i przekształconej później w Szkołę Podchorążych Piechoty. Następnie był instruktorem i dowódcą plutonu oraz oficerem broni szkoły i uzyskał w czerwcu 1918 r. pierwszy stopień oficerski, a w sierpniu 1918 r. został mianowany dowódcą plutonu i zastępcą dowódcy klasy F por. Stefana Roweckiego.

Od listopada 1918 r. w Wojsku Polskim był w dalszym ciągu instruktorem, dowódcą plutonu i zastępcą dowódcy klasy w Szkole Podchorążych Piechoty. Z dniem 1.06.1919 r. został mianowany porucznikiem. Brał udział w wojnie polsko – radzieckiej, gdzie od maja do grudnia 1919 r. dowodził kompanią 3 Pułku Piechoty Legionów na froncie polsko – sowieckim, a następnie wrócił do Szkoły Podchorążych Piechoty gdzie do listopada 1922 roku był wykładowca i dowódcą klasy. Ukończył kurs dowódców kompanii w Centrum Wyszakolenia Piechoty (CWP) w Rembertowie (grudzień 1920 – kwiecień 1921) oraz kurs dowódców kompanii i batalionów w Wersalu i Camp de Mailly we Francji (czerwiec – sierpień 1921). W latach 1921 - 1924 studiował prawo i nauki polityczne, ale nie ukończył studiów i przerwał naukę, ponieważ postanowił poświęcić więcej czasu na studia wojskowe. W latach 1922 – 1924 studiował w Wyższej Szkole Wojennej (WSWoj.) w Warszawie i po jej ukończeniu został w październiku 1924 r. przydzielony do Oficerskiej Szkoły Piechoty w Warszawie, gdzie wykładał taktykę i historię wojen, a od sierpnia 1925 r. dowodził batalionem nadal wykładając taktykę.

W czasie zamachu majowego 1926 r. razem z całą szkołą walczył po stronie wojsk rządowych, m.in. był w ochronie prezydenta RP Stanisława Wojciechowskiego podczas jego rozmowy z Józefem Piłsudzkim 12 maja na moście Poniatowskiego, a także brał udział w walkach koło placu Trzech Krzyży oraz w Alejach Ujazdowskich.

Po przewrocie majowym został usunięty z Oficerskiej Szkoły Piechoty. Od czerwca 1926 r. był referentem w Oddziale Wyszakolenia Sztabu Dowództwa Okręgu Korpusu II Lublin, a od listopada tego roku szefem sztabu 4 Brygady Korpusu Ochrony Pogranicza (KPO) w Czortkowie. Od maja 1928 r. pełnił stanowisko wykładowcy w Doświadczalnym Centrum Wyszakolenia Piechoty (CWP) w Rembertowie. W opinii wystawionej mu w 1931 r. komendant CWP płk. Bruno Olbrycht napisał o nim: *Oficer o wielkich zaletach charakteru i umysłu. Bardzo pewny siebie, stanowczy i energiczny. Pracuje szybko. Pod względem fizycznym bez zarzutu. Wielka wrodzona inteligencja i szybka decyzja. Pracuje stale nad swoim wojskowym wykształceniem. Pracuje dużo w piśmiennictwie wojskowym. (...) Jako wykładowca wzorowy. Jeden z najlepszych wykładowców Centrum Wyszakolenia Piechoty.*

Wymagający, czasami może szorstki, ocenia jednak uczniów bardzo sumiennie i sprawiedliwie Nadaje się na każde stanowisko w linii i w sztabie. Wybitny oficer.

Od listopada 1932 r. był dowódcą 11 batalionu 2 pułku piechoty Legionów, a w latach 1934 – 1939 wykładał taktykę ogólną w Wyższej Szkole Wojennej w Warszawie. Komendant Wyższej Szkoły Wojennej gen. Tadeusza Kutrzeby w opinii z 25.11.1937 r. stwierdzał, że Jan Rzepecki to: *Wyróżniający się oficer (...). Już obecnie nadaje się na dowódcę pułku lub na szefa Sztabu Grupy Operacyjnej w polu (...).* Natomiast we wniosku odznaczeniowym z roku 1938 generał napisał: *Oficer o silnym i wyrobionym charakterze, pełnym poczucia humoru i godności osobistej. Wybitnie zdolny i wybitnie inteligentny oficer. Specjalnie zamiłowany w pracy literacko – naukowej, posiada niespożytą energię i wydajność pracy. Jako wykładowca Taktyki Ogólnej II Kursu WSWoj. – wybitny. Świetny pedagog, zarówno taktyk jak i operator utalentowany. Stała praca nad sobą pogłębia jego wiadomości – umysł dojrzały do rozwiązywania najpoważniejszych zagadnień. Wyróżnia się dużą wiedzą wojskową i ogólną, ciągle prowadzonymi studiami, drukowanymi w prasie fachowej. W roku 1938 Jan Rzepecki został mianowany podpułkownikiem.*

W czasie kampanii wrześniowej 1939 r. był szefem Oddziału III Sztabu Armii „Kraków”. Nie podporządkował się decyzji o kapitulacji Oddziałów Armii „Kraków” i „Lublin” pod Tomaszowem Lubelskim 20.09. i następnie przedarł się do Warszawy, dokąd dotarł 1.10.1939 r. W czasie okupacji niemieckiej używał dokumentów na kolejne nazwiska: Józef Bielecki, Józef Sawczuk, Zygmunt Karwowski i był zameldowany w różnych mieszkaniach. W konspiracji Jan Rzepecki był szefem sztabu dowództwa wojewódzkiego – Komendy Okręgu Warszawa Miasto, Służby Zwycięstwu Polsce – Związku Walki Zbrojnej (ZWZ) pod pseudonimem Białynia potem Krawczyk. Równocześnie od 1940 r. opracowywał poglądy położenia wojennego dla „Wiadomości Polskich” – centralnego organu politycznego Komendy Głównej (KG), ZWZ – Armii Krajowej (AK). Rozkazem Komendanta Głównego ZWZ gen. Stefana Roweckiego z 1.07.1940 r. został mianowany pułkownikiem służby stałej. Od października 1940 r. do października 1944 r. był Szefem Biura Informacji i Propagandy Komendy Głównej Armii Krajowej używając różnych pseudonimów „Burmistrz”, „Górski”, „Prezes”, „Rejent”, „Sędzia”, „Wolski”. Kierował całym aparatem propagandy i informacji KG AK, przyczyniając się w głównym stopniu do jego rozwoju oraz osiągnięcia wysokiej sprawności organizacyjnej. Cała produkcja wydawnicza BIP, KG, AK odbywała się w Tajnych Wojskowych Zakładach Wydawniczych które w samej tylko Warszawie posiadały pięć drukarni. Wśród współpracowników Jana Rzepeckiego w BIP, KG, AK znaleźli się tacy ludzie jak: działacz harcerstwa A. Kamiński, krytyk literacki W. Natanson, historycy: A. Gieysztor, W. Bartoszewski, W. Kula, S. Kieniewicz, S. Płoski, S. Herbst, M. Handelsman, L. Widerszal, W. Tomkiewicz i wielu innych zasłużonych dla polskiej kultury i nauki. Z jego inicjatywy „Biuletyn Informacyjny” został wiosną 1941 r. przekształcony w centralny organ prasowy KG ZWZ-AK. W latach 1941 – 1942 pełnił stanowisko redaktora miesięcznika wojskowego „Insurekcja”. Był także jednym z pomysłodawców i organizatorów pionu propagandy dywersyjnej w języku niemieckim (akcja „N”).

Z racji stanowiska szefa BIP AK Jan Rzepecki wchodził w skład Rady Propagandowej złożonej z przedstawicieli BIP KG AK i Departamentu Informacji i Prasy Delegatury Rządu RP na Kraj, znajdował się także w utworzonym w lipcu 1943 r. Kierownictwie Walki Podziemnej (KWP), a także był przedstawicielem KG AK w Radzie Narodowościowej przy Delegaturze Rządu. Latem 1940 r. za pośrednictwem działacza Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS) Feliksa Misiorowskiego wstąpił do PPS – Wolność, Równość, Niepodległość.

W czasie Powstania Warszawskiego Jan Rzepecki przebywał przy sztabie dowodzącego całością sił powstańczych komendanta Okręgu Warszawa AK gen. Antoniego Chruściela „Montera” na terenie Śródmieścia. Po upadku powstania przebywał w obozach jenieckich Lamsdorf (Łambinowice) i od 22.10.1944 r. – Woldenberg (Dobiegiew), gdzie

współpracował z gazetką obozową jako współautor rubryki „Z życia kraju”. Uwolniony z niewoli przez Armię Czerwoną 30.01.1945 r. natychmiast wrócił do kraju.

W marcu 1945 r. został mianowany zastępcą gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka”, a po jego aresztowaniu przez władze sowieckie w końcu tego miesiąca został p.o. komendanta organizacji „Nie” (Niepodległość). W końcu kwietnia 1945 r. został mianowany Delegatem Sił Zbrojnych na Kraj. We wrześniu 1945 r. został Prezesem Zarządu Głównego (ZG) Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” (WiN) które utworzył wraz z grupą współpracowników i które miało za zadanie – jak głosił statut – *wszystkimi dostępnymi środkami i metodami utrzymać Ducha Narodu i wywalczyć Niepodległą Wolną Polskę*. Dnia 5.11.1945 r. Jan Rzepecki został aresztowany w Łodzi. W procesie pierwszego ZG i „WiN” toczącym się przed Rejonowym Sądem Wojskowym w Warszawie od 4.01 do 3.02.1947 r. został skazany na 8 lat więzienia z zaliczeniem aresztu śledczego. Dnia 5.02.1947 r. został ułaskawiony przez Bolesława Bieruta w pierwszym dniu jego urzędowania jako prezydenta RP.

W latach 1947-1949 Jan Rzepecki pełnił stanowisko wicedyrektora Wojskowego Instytutu Naukowo – Wydawniczego, a następnie kierował Wydziałem Studiów Akademii Sztabu Generalnego. Aresztowany ponownie 16.01.1949 r. i więziony przez prawie 6 lat, został zwolniony 24.12.1954 r. z powodu braku podstaw do wszczęcia postępowania (w czasie pobytu w więzieniu 14.12.1951 roku zwolniono go formalnie z wojska i przeniesiono na emeryturę). Płk. Jan Rzepecki spędził w sumie ponad 7 lat w więzieniach w okresie PRL (5.11.1945 – 5.02.1947 ; 16.01.1949 – 24.12.1954). Blisko rok pozostawał bez pracy. Od listopada 1955 r. pracował w Instytucie Historii (IH) PAN w Warszawie jako zastępca profesora, od października 1961 roku był adiunktem, a od czerwca 1962 – starszym pracownikiem techniczno – badawczym. W październiku 1964 r. uzyskał w IH PAN stopień doktora nauk historycznych na podstawie rozprawy, *Legion Wschodni 1914*, która została opublikowana pt. *Sprawa Legionu wschodniego 1914 roku* (Warszawa 1966). Praca doktorska płk. Jana Rzepeckiego powstała pod kierunkiem prof. Stanisława Płoskiego. Jan Rzepecki pracował w IH PAN do czasu przejścia na emeryturę w grudniu 1969 roku.

Po roku 1956 Jan Rzepecki aktywnie włączył się w nurt działalności publicznej. Został wiceprzewodniczącym Społecznego Komitetu Budowy Pomnika Bohaterów Warszawy w sierpniu tego roku. Po VIII Plenum KC PZPR ogłosił w prasie list *otwarty Do kolegów z Armii Krajowej* (*Życie Warszawy*, 1956, nr 254), w którym wzywał do aktywnego uczestnictwa w odnowie politycznej i udziału w wyborach. Podpisał zbiorowy list byłych żołnierzy AK do premiera Józefa Cyrankiewicza z prośbą o przywrócenie obywatelstwa polskiego (odebranego w 1946 r.) „żołnierzem emigracyjnym” m.in. gen. A Chruściela, za którym bezskutecznie wstawiał się również u Władysława Gomułki. Od grudnia 1956 r. był członkiem ZG i Rady Naczelnej Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (ZBoWiD). Był członkiem Klubu Krzywego Koła.

Jan Rzepecki był wybitnym pisarzem wojskowym i autorem szeregu artykułów, prac i rozpraw. Opublikował przed wojną ponad 50 artykułów m.in. na łamach „Przeglądu Piechoty”, „Przeglądu Wojskowego”, „Bellony”, „Wiarusa”; był także autorem kilku opublikowanych oddzielnie prac fachowych m.in.: *Taktyka* (1932), *Kampania i pluton w polu*, *Taktyka małych oddziałów piechoty* (1932), *Łączność i dowodzenie w piechocie* (1934). Przetłumaczył sowiecką instrukcję piechoty na język polski (1933). W 1929 r. wchodził w skład redakcyjnej *Instrukcji walki z kawalerią*, a w 1931 r. był redaktorem *Projektu instrukcji zaopatrywania w amunicję w ramach pułku piechoty*. Był członkiem komitetu redakcyjnego i współautorem *Encyklopedii Wojskowej* ukazującej się od 1931 r. W czasie okupacji ogłosił broszury: *W rocznicę czynu wrześniowego* (1940), *Siły zbrojne Trzeciej Rzeczypospolitej* (1943), Po wojnie opublikował m.in. artykuły: *W sprawie decyzji podjęcia walki w Warszawie* (1958), *Organizacja i działanie Biura Informacji i Propagandy Komendy Głównej*

AK (1971), *Kierownictwo polityczne polskiego podziemia wojskowego w latach 1939 – 1941* (1974). Od 1959 r. był członkiem komitetu redakcyjnego czasopisma „Najnowsze dzieje Polski. Materiały i Studia z okresu II Wojny Światowej”. Oprócz wspomnianej już pracy w Legionie Wschodnim wydał dwie książki, *Rodowód Drugiej Rzeczypospolitej* (1959) oraz *Wspomnienia i przyczynki historyczne* (1956). Pośmiertnie ukazała się książka *Rok 1945, Wspomnienia i dokumenty* (1983). Pozostawił kilka niewydanych opracowań oraz obszerne wspomnienia z lat 1899-1945 spisane w latach 1955 – 1967. Z planowanych 38 rozdziałów wspomnień autor zdążył napisać 25 rozdziałów (65% pracy). Pamiętniki nigdy nie zostały publikowane w całości a jedynie ukazały się w fragmentach.

Był odznaczony Krzyżem Wirtuti Militari V (1923) i IV (1944) klasy, Krzyżem Niepodległości (1923), Złotym Krzyżem Zasługi (1938) oraz trzykrotnie Krzyżem Walecznych (1944). Pośmiertnie został odznaczony Orderem Orła Białego (1995).

Jan Rzepecki był dwukrotnie żonaty: po raz pierwszy od roku 1928 z Ireną z Malecińskich, urzędniczką PKO, zmarłą w 1945 r. w obozie jenieckim, a po raz drugi od 1947 roku z Ireną z Krzyżanowskich, lekarzem, nie miał dzieci.

Jan Rzepecki zmarł 28.04.1983 r. i został pochowany na Cmentarzu Komunalnym (Wojskowym) na Powązkach.

Spuścizna Jana Rzepeckiego została wydzielona z materiałów spuścizny naukowej Aleksandra Gieysztora (sygn. III-352) w roku 2004, księga przesunięć między zespołowych nr 1. Prace porządkowo – inwentaryzacyjne przeprowadził w roku 2007 mgr Adam Rozmysłowicz, który nadał ostateczny kształt inwentarza. Rozmiar zespołu liczy 0,45 m.b. i obejmuje materiały z lat 1955 -1972.

W wyniku prac porządkowych i inwentaryzacyjnych materiały J. Rzepeckiego zostały podzielone na trzy grupy: I – Materiały twórczości naukowej, II – Materiały biograficzne, III – Materiały osób obcych. Dokumentom w poszczególnych grupach nadano układ chronologiczny oraz rzeczowo – chronologiczny.

Grupa I liczy 1 jednostkę archiwalną i obejmuje recenzję dokumentów *Armia Krajowa w dokumentach*, tom 1.

Grupa II to jednostki 2 - 18 obejmujące materiały biograficzne w których znajdują się wspomnienia J. Rzepeckiego napisane w latach 1955 – 1967 dotyczące lat 1899 – 1945. Grupa liczy 17 jednostek archiwalnych. Wspomnienia stanowią interesujący materiał dla badań historycznych z okresy I Wojny Światowej, II RP (1918 – 1939) i II Wojny Światowej. Na szczególną uwagę zasługują rozdziały XXXVII i XXXVIII dotyczące działalności politycznej autora w 1945 r. i jego walki z komunistami. Ten fragment wspomnień został zastrzeżony przez autora w czasach PRL do 1998 r. ze wskazówkami, aby go nie publikować. Fragmenty tych dwóch rozdziałów zostały wdane w tzw. drugim obiegu pt.: *Rok 1945. Wspomnienia i dokumenty* (Warszawa 1983). Do tej pory wspomnienia Jana Rzepeckiego nie zostały jednak opublikowane w całości za względu na objętość i trudności wydawnicze (pamiętniki liczą łącznie z przepisami 1523 strony).

Grupa III to jednostki 19 – 20 obejmująca materiały osób obcych, w których znalazły się interesujące fragmenty wspomnień ppor. Władysława Śledzińskiego „Nemo” (s.602 – 917) dotyczące okupacji niemieckiej we Lwowie w latach 1941 – 1944. Autor, przedwojenny dziennikarz w czasie okupacji niemieckiej był od kwietnia 1942 r. szefem Biura Informacji i Propagandy Okręgu Lwów AK, a od 15.03 do 31.07.1944 r. także szefem kontrwywiadu w Komendzie Okręgu Lwów AK. Wspomnienia napisane po przejściu autora na emeryturę w 1972 r. stanowią cenne źródło dla historyków do badań nad losami ludności polskiej i działalności AK we Lwowie w czasie okupacji niemieckiej oraz zajęcia miasta przez Armię Czerwoną w lipcu 1944 r.

Materiałom Jana Rzepeckiego nadano w Archiwum PAN w Warszawie sygnaturę III-388. Numer zespołu w bazie SEZAM – 699.

Źródła i bibliografia

- Materiały Jana Rzepeckiego* Archiwum PAN sygn.III-388, j.a. 2,4,5
http://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Rzepecki,2007
<http://www.powstanie-warszawskie-1944.ac.pl/biog-rzepecki.htm,2007>
Konspiracje i opór społeczny w Polsce 1944 – 1956. Słownik biograficzny, tom 1, Kraków – Warszawa – Wrocław 2002
 Korboński Stefan, *Bohaterowie państwa podziemnego – jak ich poznałem*, Warszawa 1990
 Łoza Stanisław, *Czy wiesz kto to jest*, t.1, Warszawa 1938, s. 645
 Mazur Grzegorz, *Biuro Informacji i propagandy SZP-ZWZ-AK 1939 -1945*, Warszawa 1987
 Mazur Grzegorz, *Pułkownik Jan Rzepecki*, „Tygodnik Powszechny” 1983, nr 20
 Mazur Grzegorz, Węgierski Janusz, *Konspiracja Lwowska 1939 – 1944*, Słownik biograficzny, Katowice 1997
 Moszczeńska Iza [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, 1977, t. 22, z. 92, s. 80-85
 Poholska Anna Ewa [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, 1982, t. 27, z. 113, s. 228 – 230
 Rzepecki Jan, *Moja Warszawa lat 19....., Fragment wspomnień* „Rocznik Warszawski”, t. XIII, 1975
 Rzepecki Jan, *Rok 1945, Wspomnienia i dokumenty*, Warszawa 1983
 Rzepecki Jan, *W Polskiej Sile Zbrojnej* „Kwartalnik Historyczny” nr 4, 1978
 Rzepecki Jan [w:] *Polski Słownik Biograficzny* 1992 – 1993, t. 34, z. 140, s. 22 – 26
 Rzepecki Jan [w:] *Słownik Historyków Polskich* Warszawa 1994, s. 458 – 459
 Rzepecki Jan, *Wspomnienia i przyczynki historyczne*, Warszawa 1956, wyd.2, Warszawa 1984

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

	Pozycja inwentarza
I. Materiały twórczości naukowej	1
II. Materiały biograficzne	2 - 18
III. Materiały osób obcych	19 – 20

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

1. *Armia Krajowa w dokumentach 1939 – 1945, tom 1, Wrzesień 1939 – czerwiec 1941* pod red. Haliny Czarnockiej, Józefa Garlińskiego, Kazimierza Iranika – Osmeckiego, Włodzimierza Otockiego oraz Tadeusza Pełczyńskiego, Studium Polski Podziemnej
 Recenzja
 Ok.1970, masz., l., k. 14

II. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

2. *Wspomnienia z lat 1899 – 1945*
 Egzemplarz A, rozdziały I – VI
 Po 1955, masz., l., k. 167
3. Jw.
 Egzemplarz A, rozdział VI
 Po 1955, masz., l., k. 229

4. Jw.
Egzemplarz A, rozdziały VII – XIII
1955 – 1956, masz., l., k. 282
5. Jw.
Egzemplarz A, rozdziały XIV – XVII
1960 – 1961, masz., l., k. 246
6. Jw.
Egzemplarz A, rozdziały XVIII – XX , XXI – XXIV
7. Jw.
Egzemplarz A, rozdziały XXXVII – XXXVIII
1957, masz., l., k. 293
8. Jw.
Egzemplarz I, rozdziały I – V
Po 1955, masz., l., k. 167
9. Jw.
Egzemplarz I, rozdział VI
Po 1955, masz., l., k. 229
10. Jw.
Egzemplarz I, rozdziały VII – XIII
1955 – 1956, masz., l., k. 278
11. Jw.
Egzemplarz I, rozdziały XIV – XVII
1960 – 1961, masz., l., k. 246
12. Jw.
Egzemplarz II, rozdziały I – V
Po 1955, masz., l., k. 167
13. Jw.
Egzemplarz II, rozdział VI
Po 1955, masz., l., k. 229
14. Jw.
Egzemplarz II, rozdziały VII - XIII
1955 - 1956, masz., l., k. 278
15. Jw.
Egzemplarz II, rozdziały XIV – XVII
16. Jw.
Egzemplarz II, rozdziały XXXVII – XXXVIII
1957, masz., l., k. 293

17. Jw.
Egzemplarz II, rozdział XXXVIII, przypisy 1 – 29
1945 – 1957, masz. l., k. 94
18. *W Warszawskiej Komendzie ZWZ 1940 – 1941*
Rozdział V, przypisy 1 – 52
Ok.1972, masz., l., k .55

III. MATERIAŁY OSÓB OBCYCH

19. Władysław Śledziński, *Biuro Informacji i Propagandy Okręgu Lwów AK wspomnienia ze Lwowa 1941 – 1944*
Po 1972, masz., l., k. 176
20. Władysław Śledziński, *BIP Okręgu Lwów AK Wspomnienia ze Lwowa 1941 – 1944*
Po 1972, masz., l., k. 163